

El teatre a Barberà de la Conca (1950-1982)*

Joan Casamitjana Fabregat

un moviment associatiu cívic i polític i que culminà amb l'eufòria cooperativista de començament del segle xx. Aquestes entitats construïren els seus edificis amb sales adequades que, a part de la seva funció econòmica i social, crearen una tasca col·lectiva de convivència; i el jovent, conjuntament amb les festivitats protocol·làries, mostrà la seva vitalitat en les representacions teatrals.

Les obres dels nous autors de la Renaixença que posaven de manifest les arrels i necessitats del poble, a vegades socialment desvalgut, trencaven en certa manera amb les representacions de tipus religiós. D'aquesta manera es derivaren en diverses tendències que esdevingueren antagòniques segons el lloc on es representaven i qui les potenciava.

Així començaren una sèrie de divergències a cadascun dels pobles, sempre condicionats a les seves peculiaritats, com ara associacions parroquials o d'altres en què escenificaven obres de teatre eminentment catalanista o bé rabiosament social.

A banda de la confrontació ideològica, arreu s'anava fent teatre d'una manera normal, interromput moltes vegades per circumstàncies o interessos locals diversos. Això perdurà fins a l'any 1936, quan la guerra civil trastocà tot el sistema. Com que, d'una banda, desaparegueren un bon grapat de joves en fets i esdeveniments per tots coneguts i, d'una altra, el règim franquista prohibí la utilització del nostre propi idioma en les representacions teatrals, molts grups desaparegueren i els que es mantingueren o es formaren de bell nou, s'hagueren d'adaptar a la nova i estricta moral imperant, a la qual s'afegiren les prohibicions lingüístiques. A les ciutats aquestes instruccions es compliren durant un temps d'una manera radical i a les comarques, per mantenir-se, es buscà la protecció d'alguna institució política o religiosa, en aquest darrer cas, generalment la pròpia parròquia. Aquesta dependència, tot i que els sotmetia a una programació vinculada al nacionalcatolicisme, paradoxalment els facilità una certa immunitat per poder representar obres en català, sempre amb la coartada de fer els programes de mà en castellà.

El que sí que voldria remarcar és el fet que encara que molts grups haguessin de funcionar sota el patrocini de la parròquia o d'alguna associació religiosa, amb el temps s'anaren lliurant de les estrictes normes del règim, ideològiques i lingüístiques, i anaren adequant la seva programació a les noves tendències teatrals, amb la introducció d'obres molt diversificades, fins i tot d'autors estrangers traduïts.

A Barberà, per referències orals, sabem que a final del segle xix, un cop constituïda la Societat Agrícola en un edifici social propi, s'iniciaren unes sessions de teatre, inaugurades amb la representació d'una obra liricobucòlica titulada *La flor de la muntanya* de Ramon Bordas. Així és com començà allí aquesta afició que continuà amb intervals inactius per diverses circumstàncies. Comptaren amb el teatre en català del moment: *Els vells* d'Ignasi Iglésies, *La festa del blat* d'Àngel Guimerà, *L'heroi* de Santiago Rusiñol, etc.; però també amb el teatre en castellà, amb el *Don Juan Tenorio* de Zorrilla, així com d'altres d'un fort contingut social d'acord amb els postulats de l'entitat que patrocinava

el grup, o amb *La cabaña del tío Tom*. Paral·lelament a aquest grup, se'n formà un altre de joves no vinculats a la Societat, que programava obres d'estil romàntic com ara: *Don Joan de Serrallonga* de Víctor Balaguer o, també, *Don Juan Tenorio* de José Zorrilla. Aquest grup actuà a la sala privada d'un cafè del poble (cal Ton del Civit) encara que tingué una curta durada per l'escassetat d'intèrprets, tot i que en alguna obra, com per exemple *Mar i cel*, de Guimerà, per donar-hi més qualitat, s'incorporà una parella protagonista semiprofessional de Reus en què la senyora era filla de Barberà.

Totes les representacions de la Societat, des del seu inici, anaren a càrrec d'actors d'ambdós sexes, informació que hem rebut de Josep Cantó (cal Cantó), que en aquest període fou el director artístic del grup de la Societat.

Recordo que l'any 1934 el grup de la Societat repengué la tasca aturada durant uns anys amb obres teatrals d'un fort contingut social, propi de l'època; però l'activitat restà paralizada posteriorment durant la guerra i, després, amb la clausura del local social desaparegué. Amb la dictadura franquista, per aixecar els ànims del poble o simplement per distreure'l, les autoritats intentaren posar en marxa una sèrie d'activitats lúdiques, com el teatre, tot aprofitant l'afició d'uns joves, entre els quals em trobava. El posaren sota la cobertura oficial del Frente de Juventudes que depenia de la Falange.

En realitat, els veritables impulsors eren alguns joves que havien actuat en el grup de l'anterior Societat: Josep Cervera (de cal Cervera) i Josep Roselló (de cal Gili), juntament amb persones com Ignasi Sarró (de cal Moliner) i d'altres que, tot i mostrar-se conformistes amb el règim, estaven més interessats en un projecte escènic efectiu i en confiaren la direcció al que havia estat el cap del grup de la Societat, el senyor Cantó. Segons aquesta concepció estructural, la programació –sorgida de la biblioteca d'en Sarró– fou allunyada de qualsevol orientació política o religiosa; es representaren obres de Leandro Fernández de Moratín, Molière, Miguel Echegaray, Antonio Gil de Zarate, etc.

Aquest intent de recuperació del teatre tingué una curta durada, no a causa de problemes oficials, sinó per qüestions particulars internes. Paral·lelament a aquest grup, el rector –mossèn Lluís Culleré–, organitzà dos muntatges: els *Pastorets* de Josep Maria Folch i Torres, amb intèrprets més juvenils, i una versió de motius de la passió, només interpretada en clau femenina.

Més tard hi hagué un altre intent de realitzar teatre sota l'aixopluc d'Educación y Descanso, que a Barberà era, a la pràctica, la continuació de l'entitat juvenil que des de temps pretèrits a la Societat havia actuat com a comissió de festes, i posà en escena *La Mala Ley* de Manuel Linares Rivas. Aquest intent encara fou més efímer i quedà cancel·lat pels mateixos motius banals que anteriorment hem esmentat.

Semblava que la represa de l'activitat teatral seria molt difícil, quan inesperadament, l'any 1950, un grup de joves que s'anomenaven a si mateixos la Peña TAP (Tots amb Pipa), per iniciativa espontània la tornaren a impulsar.

Aquest grup, tot i que havia posat en marxa altres actes festius i lúdics públicament acceptats (cavalcada de Reis, desfilada de Sant Antoni, etc.), no

era pas ben vist per la ciutadania, en part perquè en la seva trajectòria havien comès alguns excessos etflics. Decidiren que jo mateix (cal Serraller) me'n fes càrrec de la direcció, que si bé era completament en aquesta nova tasca, m'hi vaig arriscar perquè m'asseguraren l'assessorament d'en Cantó i el suport d'un bon amic que coneixia bé el teatre, Anton Casamitjana (de cal Negret), i de Claudi Bella (de cal Janot). De la preparació dels muntatges musicals i lumínics se'n feren càrrec en Josep Miquel (de cal Pep de la Miquela) i n'Emili Solé (de ca l'Alicantí), que foren força eficaços, malgrat la seva inicial inexperiència.

Aquí començà una nova etapa sense el patrocini ni la dependència de cap institució, ni política ni religiosa, ni tan sols de la pròpia Cooperativa unificada (abans cal Escarramant, el local social de la qual s'utilitzava per a les representacions, com tampoc de la mateixa Comissió de Festes; era completament independent, sense influència oficial, solament sota l'administració dels membres de la Peña. En aquesta nova etapa, es posà en escena *El Alma de la Aldea*, del conegut Manuel Linares Rivas.

El grup estigué una temporada inactiu a causa de les obres del local social de la Cooperativa, però l'any 1953, ja dissolta la Peña per diversos motius i circumstàncies, el grup d'aficionats al teatre, coincidint amb la inauguració de l'edifici, tornà a endegar les representacions amb l'obra *Manos de plata*, de Francisco Serrano Anguita, seguint les pautes d'independència anteriors, amb el nom de Grup Teatral de Barberà. A causa d'aquesta particular concepció estructural, si bé els seus membres eren fills de socis, la junta de l'entitat cobrava, per localitat, el cànon establert per contribuir a l'amortització de la construcció de l'immoble –com era preceptiu en qualsevol espectacle forani. A més a més, el grup es féu càrrec de la instal·lació i de les despeses d'alguns accessoris necessaris de la tramoia pel bon funcionament tècnic de les representacions.

Durant aquests períodes, les obres representades sorgiren igualment de la biblioteca particular del senyor Sarró. Més tard, també es buscaren altres fonts, com ara la subscripció a col·leccions o el lloguer de llibres teatrals.

La programació en català fou efectiva l'any 1953 amb l'obra d'en Carles Soldevila: *Els milions de l'oncle*. A partir d'aquí el català va passar a ser molt habitual, tot i que s'alternava amb el castellà o amb traduccions, sempre que les obres amb aquest idioma es consideressin de cert valor escènic.

En aquesta etapa es formà un altre grup dirigit pel mestre de l'escola, Vicente Alcaraz, i mossèn Josep Aguiló. Estava format per elements més juvenils, de vegades tan sols femenins. Representaren muntatges basats en contes infantils (*La Ventafocs*, *La Blancaneu i els set nans*), a part d'algun text propi. Encara que estava desvinculat del grup teatral, alguns dels seus membres hi col·laboraren plenament.

En relació amb l'estructura del grup, si en tenim present la independència, que el feia més vulnerable respecte a les normes imposades pel règim, no va

patir cap censura important en l'àmbit local, de manera que podem concloure que, a Barberà, aquesta no fou pas repressiva, sinó més aviat anecdòtica, per la seva poca consistència.

En els anys quaranta les autoritats municipals no intervingueren directament en la gestió de censura, la delegaren al rector de la parròquia, mossèn Culleré, coneixedor de l'obra a representar un cop escollida, per si considerava que hi podia haver alguna petita inconveniència per la moral establerta. Ignorem per quin motiu aquesta funció se l'autoatribuiren dues senyores, el primer intent d'intervenció de les quals fou tan banal –s'intentà vetar la representació d'un sàinet completament festiu– que posaren en evidència el propi prevere. Aquest, amb molt bon sentit comú, considerà la seva proposta tan poc raonable que, finalment, en tolerà la representació. Les senyores, però, feren un complet ridícul i dissimuladament l'abandonaren.

Si bé el rector sempre fou coneixedor de l'obra a representar, mai no en condicionà la programació; tot i que algunes vegades mossèn Aguiló insinués que potser l'obra no s'adequava al públic. Segurament com a desconeixedor del llenguatge teatral, no era prou conscient que en d'altres pobles de l'entorn, altres preveres permetien representar les mateixes obres que les del grup.

Un altre aspecte a remarcar és que en el *Butlletí de la biblioteca parroquial* publicat a Barberà per la parròquia (1958-1973), s'anotaven les representacions. Hi figura que l'any 1969 es representà una obra en català completament d'entreteniment: *El tímid de dos quarts de deu*, sense que ni tan sols se li pogués atribuir cap mena d'intenció. El rector, director de la revista, rebé un comunicat des de la delegació provincial d'Informació i Turisme demanant informació sobre aquest grup, l'activitat del qual desconeixien. El rector el transmeté al grup. En la resposta s'al·legà que el grup no tenia ànim de lucre i que ni tan sols estava estabilitzat; des de Tarragona comunicaren que per aquesta vegada no se'ls sancionava, però que sí que se'ls prohibia actuar perquè el consideraven clandestí; en realitat es continuaren realitzant les representacions amb normalitat, però, d'acord amb el mossèn, es deixaren de publicar en el *Butlletí*.

Una altra anècdota, més de caràcter intern, fou l'ús de dues llengües en l'obra titulada *La casa de té de la Luna de Agosto* de l'autor nord-americà John Patrick, on es planteja la convivència a l'illa d'Okinawa (a prop del Japó) dels nadius del país amb l'exèrcit americà ocupant durant la Segona Guerra Mundial. La peça, traduïda al castellà, fa que els nadius parlin en el seu idioma, semblant al japonès. Aquest aspecte, per uns intèrprets aficionats incapaços de pronunciar aquesta llengua, davant d'un públic menys entenedor encara, podia resultar si més no ridícul i es decidí que els okinawesos parlessin en català. Aquesta fórmula que inicialment era tècnica, podia generar en algunes persones o autoritats un paral·lelisme amb la nostra llengua, aleshores prohibida.

El plantejament, que podia haver portat problemes, va passar totalment desapercebut i l'obra fou molt ben rebuda.

Aquesta etapa va durar un quart de segle ininterrompudament amb els corresponents èxits i fracassos (sortosament pocs), i amb la renovació d'intèrprets, sense excloure'n els pioners i sense que ningú intervingués en l'elecció del repertori. L'any 1975 es commemorà el 25è aniversari de la fundació del grup amb la representació d'una obra de Frederic Durrenmarc que es va traduir al català com a *Plet per l'ombra d'un ruc*, basada en el teatre de l'absurd. Hi participaren tota una sèrie de persones que havien actuat durant aquest temps. L'obra se centrava, com es pot entreveure pel títol, en una confrontació completament banal que es gestà en un poble que provocà el caos i la destrucció total.

A partir d'aquella data el grup es va renovar totalment, sempre continuant els paràmetres de la formació anterior, inclosa la direcció; alguns hi col·laboraven sempre que els necessitaven, sobretot Pere-Claver Bella (cal Jaio), que actuà de traspunt.

Si bé la renovació d'aquest grup no tingué res a veure amb el gir polític produït a l'estat en aquell moment, sí que va poder actuar sense cap mena de censura lingüística ni política i sempre programant en català, fos en versió original o en traducció. S'inicià, com a juvenils, amb un muntatge d'*El Petit Príncep* d'Antoine de Saint-Exupéry i, oficialment, amb el nom de Teatre Jove, l'any 1976 amb *La comèdia de l'olla* de Plaute.

Hem de remarcar que en aquesta etapa s'incorporaren al grup diversos elements foranis de tots dos sexes provinents de famílies que s'instal·laren temporalment al poble com a segona residència i que resultaren molt efectius en la seva trajectòria. Aquest grup interpretà obres totalment en català d'autors moderns, pròpies o traduïdes.

En aquest període mossèn Torremadé organitzà algun espectacle amb números escenificats o musicats amb intèrprets més juvenils, sempre ajudat en el muntatge per alguns components del grup de teatre jove. Aquest grup funcionà fins a l'any 1982 quan, per la dispersió del jovent, sigui per motius de treball o estudis, es feren molt difícils els assajos.

L'any 2000, però, encara que ja no es continués representant teatre, un grup format amb actors de les dues èpoques anteriors en commemorà el 50è aniversari de la creació amb algunes peces curtes: dues d'Anselm Turmeda (*El ferro calent* i *El sabater i el ric*), un entremès (*A ca l'apotecari*) i dos fragments de *Ronda de mort a Sinera* de Salvador Espriu («La mort de l'Eleuteri» i «La mort d'en Quim Federal»). I així finalitzà aquesta activitat a Barberà.

25è aniversari (1978) Salutació final.

En la fotografia de salutació de l'obra *Plet a l'ombra d'un ruc*, el noi que va vestit amb una granota de treball (l'interpret del ruc que parla, Josep M. Abellà, de cal Ermità) actuà sense les orelles que li corresponien per no transmetre la ridiculesa del personatge al propi intèrpret.

50è. aniversari. Salutació final.

50è aniversari. «Mort d'en Quim Federal» a *Ronda de mort a Sinera*, de Salvador Espriu.

Representacions de teatre a Barberà de la Conca (1950-1982)

Primera època: 1950-1975

Obres representades de durada normal	
En català	19
En castellà	6
Estrangeres traduïdes al català	6
Estrangeres traduïdes al castellà	3 (inclosa una bilingüe)
TOTAL	34

Obres curtes representades conjuntament/individual amb alguna llarga	
En català	6
En castellà	6
Estrangeres traduïdes al castellà	2
Estrangeres traduïdes al català	3 farses russes de Txèkhov
TOTAL	

Segona època: 1976-1982

Obres representades de durada normal	
En català	8
Estrangeres traduïdes al català	4
TOTAL	12

Obres curtes representades conjuntament/individual amb alguna llarga	
En català	5
En castellà	3
TOTAL	8

Intervenció d'intèrprets a Barberà (1950-1982)

Primera època: 1950-1975

Homes residents	38
Homes forasters	2
Dones residents	35
Total actors	75

Segona època: 1976-1982

Homes residents	12
Homes forasters	5
Dones residents	6
Dones forasteres	5
Total actors	28
Total actors de les dues èpoques	103

Obres de teatre representades a Barberà de la Conca (1950-1982)*Primera època: 1950-1975*

Títol	Autor	Data representació
<i>Suspensio en amor</i>	Ladislao Fedor	25.12.1952
<i>Marianela</i>	Benito Pérez Galdós	19.04.1953
<i>Cuando llegue la noche</i>	Joaquín Calvo Sotelo	02.12.1954
<i>Els sense cor</i>	Apel·les Mestres	16.12.1956
<i>Cuando las nubes cambian de nariz</i>	Eduardo Criado	19.03.1961
<i>Tres angelets a la cuina</i>	Albert Huson	17.12.1961
<i>Melocotón en almíbar</i>	Miguel Mihura	23.12.1962
<i>La clau</i>	Noel Clarassó	23.12.1963
<i>¿Conoce usted la Vía Láctea?</i>	Karl Witilinger	14.01.1964
<i>El tintero</i>	Carlos Muñoz	26.12.1964
<i>Pigmalió</i>	Bernard Shaw (Trad. Joan Olivé)	09.04.1965
<i>Fragments de Ronda de mort a Sinera</i>	Salvador Espriu	05.01.1968
<i>Un barret de palla d'Itàlia</i>	Eugène Labiche (trad. Joan Olivé)	06.01.1969
<i>La casa de té de la Luna de agosto</i>	John Patrick	09.01.1970
<i>Plet per l'ombra d'un ruc</i>	Frederick Durrenmatt	30.08.1975

Segona època: 1976-1982

Títol de l'obra	Autor	Dia representació
<i>La rosa dels vents</i>	Alexandre Ballester	27.08.1977
<i>Allò que tal vegada s'esdevingué</i>	Joan Olivé	18.12.1978
<i>La terra belluga</i>	Jordi Bordes	26.08.1978
Situació bis	Manuel de Pedrolo	20.05.1979
<i>Rebombori 2</i>	Jordi Teixidor	01.09.1979
<i>Figuretes de vidre</i>	Tennessee Willians	09.05.1981
<i>Tres fragments d'Antaviana</i>	Pere Calders	09.05.1981
<i>Roses vermelles per a mi</i>	Sean O Casey	28.08.1981
<i>Mort accidental d'un anarquista</i>	Dario Fo	28.08.1982
<i>El sabater i el ric</i> <i>El ferro calent</i>	Anselm Turmeda	22.08.2000
<i>Mort de l'Eleuteri</i> <i>Mort d'en Quim federal</i>	Salvador Espriu	22.08.2000

L'any 1977 amb motiu de la repressió exercida sobre la companyia Els Joglars per la representació de *La torna* moltes companyies professionals van actuar amb l'enganxina que es pot observar en una de les fotografies. El grup de Barberà Teatre Jove també s'hi va solidaritzar i la va portar en la representació de l'obra *La rosa dels vents*.

Observacions

Moltes de les obres representades eren de pur entreteniment. Aquí sols esmentem les que hem considerat que tenen més valor literari o escènic.

Com era costum a l'època, al costat d'una obra llarga s'havia d'incloure un sàinet, i, per tant, en molts programes –que no menciono– hi era. En altres moments, si l'obra ja era de per si humorística s'inclouia una peça curta, seriosa, d'algun autor català, castellà o traduït. Per exemple, els fragments d'*Antaviana* o *Les tres farses russes* de Txèkhov foren representats per separat junt amb una obra llarga. També algunes vegades es programaven tres peces curtes sota un lema determinat. Exemples d'aquest darrer cas són la trilogia sobre la destrucció de l'home extreta d'una peça del polac Vladimir Mrözeck: *En alta mar* (agost del 1970) o la trilogia sobre conformisme i inconformisme de la peça *La curva* de l'escriptor alemany Tankret Dorst (agost del 1974).

Fonts d'informació

ALBALAT GAO, Judit. «L'activitat teatral a Montblanc (1903-1925)». *Aplec de Treballs*, 21 (2003), p. 229-278.

Fons documental del Grup Teatral de Barberà de la Conca.

GUAL, Sònia. «El Teatre a la Conca de Barberà». Treball de recerca de 2n de Batxillerat (inèdit).

Notes

* Agraeixo sincerament la informació que m'han facilitat Josep M. Requesens (Montblanc), Ricard Poblet (Pira), Ramon Sanahuja (Blancafort), Josep-Antoni Bonet (Sarral) i Enric Capdevila (Solivella).

Rebuda: desembre 2010
Valoració: Josep M. Grau i Pujol i Valentí Gual
Acceptació: febrer 2011